

Ekonomik Özgürlüklerin İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkileri: Bir Panel Veri Analizi

The Effects of Economic Freedom on Economic Growth: A Panel Data Analysis

Arş. Grv. Dr. Merter Akıncı - Yrd. Doç. Dr. Gönül Yüce - Prof. Dr. Ömer Yılmaz

Öz

Son otuz yıldan bu yana yaşanan en önemli gelişmelerden biri, hızlanan küreselleşme hareketleri kapsamında liberal iktisadi düşünce ve politikaların dünya genelinde yayılması olmuştur. Özellikle neoliberal hareketler ile birlikte iktisadi bakımdan kapsamı genişletilen özgürlükçü akımlar, toplumsal yapılanma tarafından vazgeçilmez bir unsur olmuş ve ekonomik serbesti, refah gücünün artırılabilmesi amacıyla makro iktisadi gelişmelerin ana eksenini oluşturmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada, ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler 1995 – 2012 döneminde gelişmiş, gelişmekte olan ve azgelişmiş ekonomiler için panel veri analizleri kullanılarak araştırılmıştır. Pedroni ve Kao eşbütünleşme analiz sonuçları, ekonomik özgürlükler ile iktisadi büyüme arasında uzun dönemli ilişkilerin varlığını göstermiştir. Ayrıca, Granger nedensellik analiz bulguları ise ekonomik özgürlüklerin, iktisadi büyümenin nedeni olduğunu yansıtmıştır. Analiz sonuçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyüme sürecini hızlandırdığını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Özgürlükler, İktisadi Büyüme, Panel Veri Analizi

Abstract

One of the most important developments in the last thirty years is the expansion of liberal economic thought and policies in terms of accelerating globalization movements. Libertarian movements the scope of which has been extended with regards to economics and especially neo-liberal movements became an irreplaceable

element of social set-up and their economic liberation formed the main core of the developments of macroeconomics with the aim of increasing the welfare level. Therefore, in this study, the relationships between economic freedom and economic growth between 1995 and 2012 in developed, developing and underdeveloped economies are examined via panel data analysis. The results of Pedroni and Kao cointegration analysis show the existence of long-run relationship between economic freedom and economic growth. Moreover, the outcomes of Granger causality analysis point out that economic freedom is the cause of economic growth. As a whole, it is possible to say that economic freedom spurs the process of economic growth.

Keywords: Economic Freedom, Economic Growth, Panel Data Analysis

Giriş

Ekonomik özgürlükler kavramı özellikle 1980’li yıllardan itibaren yeniden dünya gündemindeki yerini alan liberal ekonomi politikalarının ana eksenlerinden bir tanesi haline gelmiş ve doğal hukuk-ekonomi ilişkisinin insan hakları bakımından temel unsuru niteliğine bürünmüştür. Dolayısıyla, ekonomik özgürlükler kapsamında incelenen ilk unsurlardan bir tanesi, her şeyden önce bu özgürlüklerin bir hak niteliğinde olduğudur. “Birinci nesil haklar” olarak tanımlanan sosyal ve siyasal haklara ilaveten, sosyo-ekonomik haklar ise “ikinci nesil haklar” şeklinde

ifade edilmiştir (Orend, 2006, s.25). Bu bağlamda, bireylere bahsedilen bir hak olarak liberal öğretinin en temel düşünce akımlarından birisini oluşturan ekonomik özgürlükler; serbest piyasa, özel girişim, gönüllü değişim, kapitalizm, sınırlı devlet, serbest ticaret, düşük vergi oranları, sermaye ile emeğin serbest hareketi ve bunun gibi ekonomik hayatın önemli unsurlarını oluşturan laissez faire-laissez passer felsefesi üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda, bir ülkenin ekonomik bakımdan diğer bir ülkeye kıyasla daha fazla özgür olması, yukarıda da belirtilen liberal şartları taşıdığı anlamına gelmektedir (Rabushka, 1991, s.23). Ekonomik özgürlüklerin bireylere bahsedilmiş bir hak olduğunu belirten Alston (1990), ekonomik hakların çalışma, ticari birlikler kurma ve bunlara üye olma, mülkiyet hakkı, eşit işe-eşit ücret, sosyal güvenlik, ailenin ekonomik bakımdan korunması, yeterli bir yaşam standardına ulaşılması ve sendikalara üye olunması gibi unsurlardan oluştuğunu savunmuştur. Benzer görüşler, Schwartz (1992) ve Daintith (2004) tarafından da vurgulanmıştır. Ekonomik hakları; mal ve hizmetlerin değişimi, üretimi ve piyasaya sunumu için toprak, işgücü, fiziki-beşeri sermaye gibi kaynaklara erişebilme gücü olarak tanımlayan Gorga (1999)'ya göre, kaynağını ekonomik haklardan alan ekonomik özgürlüklerin anlaşılabilmesi için üç şart gereklidir. Bunlardan birincisi, bireylerin iktisadi dünyada faaliyette bulunabilmeleri için temel ekonomik ihtiyaçlara ilişkin bilgilerinin tam olması; ikincisi, haklara ilişkin yasal karakteristiklerin bilinmesi ve üçüncüsü ise ekonomik hakların adalet kavramı içinde tam olarak yer almasıdır. Johnson (1999) ve Barzel (2002)'e göre ise ekonomik haklar, bireylerin mal ve hizmetleri değişim ile tüketim yeteneğini yansıtan bir unsurdur.

Ekonomik özgürlüklerin doğal düzen-doğal hukuk ekseninde bir hak olarak nitelendirilmesini takiben farklı yazarlar tarafından, ancak benzer tanımlamalarla ekonomik özgürlükler ifade edilmeye çalışılmıştır. Siegen (1992), bireylerin tek başlarına ya da diğer bireylerle iş yapabilme, ticari faaliyetlerde bulunabilme, meslek seçme, mal ve hizmetlerin üretim ve dağıtımına ortaklık edebilme şeklindeki bir sıralamayla ekonomik özgürlükleri tanımlamıştır. Siegen tarafından yapılan ayrıma benzer bir sınıflandırma yapan Friedman (2002)'a göre ekonomi özgürlükler; mülkiyet haklarının korunması, üretim araçları mülkiyetinin özel olması, bir iş faaliyetine giriş ya da çıkış serbestisi ile ticaret yapma ve rekabette bulunma haklarına sahip olunmasıdır. İfade edilen bu tanımlamalardan hareketle ekonomik özgürlük-

ler; mülkiyet haklarının korunması, gönüllü değişim, ekonomik bakımdan serbest toplum, özel mülkiyetin korunması için devlet tarafından sağlanan korumacı gücün yerine getirilip getirilmediği ve sözleşme hakkı serbestisi gibi unsurları incelemektedir (Haan ve Sturm, 2000, s.217). Genel bir ifadeyle belirtmek gerekirse ekonomik özgürlükler; serbest piyasa sistemini harekete geçiren, devletin bu alana yönelik müdahalesinin en az olduğu, piyasa mekanizmasının öncülüğünü yaptığı bireysel refahı maksimum kılan, ekonomik büyüme ve kalkınma dinamiklerini uyarayan, ekonomiyi doğal dengeye yönelten ve toplumdaki bireylerin tamamen kendi istekleri doğrultusunda iktisadi kararları alabilmelerine ve bunları uygulayabilmelerine olanak tanıyarak herhangi bir dışsal müdahalenin olmadığı yapıyı ifade etmektedir (Patry, 2009, s.151). Ayrıca, ekonomik özgürlüklerin bir hak olarak bireylere sunulması fikrinin yanı sıra, bir ülkenin ekonomik bakımdan özgür olabilmesi için taşınması gereken nitelikler de ortaya konmuştur. Bunlar; kamu kesiminin büyüklüğü, ekonomik yapı ve piyasaların kullanımı, para politikası ve fiyat istikrarı, alternatif para birimlerinin kullanılmasındaki özgürlük, yasal düzenin varlığı ve özel mülkiyet güvenliği, dış ticarete serbestlik, sermaye piyasalarında serbest değişim özgürlüğü, teşebbüs özgürlüğü, paranın değerinin korunmasına yönelik politikalar, sermaye akışında özgürlük ve açık bankacılık sistemi olarak sıralanabilir (Gwartney vd., 2001, s.5; Uysal, 2004, s.54-55).

Ekonomik bakımdan serbest olan toplumlarda bireyler, kendi efor ve yeteneklerine dayanarak başarıya da başarısızlıklarını ortaya koymaktadırlar. Başarıya da başarısızlık gibi unsurları belirleyen önemli faktörlerden birisi olan liberal toplumdaki kurumsal yapılanmalar, bireylerin lehine ya da aleyhine olmayacak tarzdaki düzenlemeler ile birlikte ekonomik hayatı dengelemekte ve böylece iş yaşamının devamlılığını sağlamaktadırlar. Özellikle açıklık ve şeffaflık kavramlarıyla karakterize edilmiş kamusal karar verme mekanizmaları ve fırsat eşitliği bireysel arzuları harekete geçirerek ekonomik dinamizme ivme kazandırmaktadır. Bu bağlamda, kamusal sınırlamalara maruz kalmaksızın iş kurabilme ya da halihazırda kurulmuş olanlarda serbestçe çalışabilme şeklinde ifade edilebilen çalışma özgürlüğü, liberal bir ekonomik düzen içerisinde sağlanabilmekte ve etkin işleyiş tesis edilebilmektedir. Piyasaların serbest işleyişine yapılan müdahaleler ve uygulanan düzenleyici kurallar ise, üretim maliyetlerinin artmasına neden olmakta

ve dolayısıyla da girişimcilerin başarı şanslarını azaltmaktadır (Heritage Foundation, 2012). Bu nedenle, özgürlüklerin yaygın olduğu ekonomilerde girişimciler daha kaliteli mal ve hizmet üretmenin ucuz ve etkin yollarını bulma yeteneklerine daha fazla sahip bulunmakta ve böylece gelişen iş piyasası, hızlı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin gerçekleşmesini sağlamaktadır. İlaveten, bireyin temel alındığı ekonomik düzen tipinde, girişimcilik ruhundan ve yenilik doğurucu yeteneklerden yararlanılması gereği savunulmakta, bireylerin bu yeteneklerinden yararlanabilmenin ve çalışma hayatına kanalize etmenin en temel yolu olarak ona özgür bir ortam sağlamanın gerekliliğine işaret edilmektedir (Dursun, 2002, s.93).

Sağlanan ekonomik özgürlükler ile birlikte çalışma arzuları harekete geçirilen bireyler, ekonomik özgürlüklerinin güvence altına alındığı toplumlarda sahip oldukları gelirlerinin bir kısmını tasarruflara yönlendirmekte ve bu tasarruflar da yatırımlara kanalize edilmektedir. Liberal bir ekonomik sistemin beraberinde getirdiği artan bireysel tasarruf hacmi, finansal piyasaların gelişimine paralel olarak sermaye birikim sürecini hızlandırmakta ve sermaye, üzerindeki tüm engellerin kaldırıldığı mali yapılanmalar ile birlikte global bazda maksimum kârı elde edebileceği piyasalara yönelmektedir. Artan sermaye kapasitesinin, ekonomik özgürlüklerin sağlandığı ülkelere yönelmesi ile birlikte sermaye maliyetleri azalmakta, yatırım hacmi genişlemekte ve buna bağlı olarak da çıktı miktarı artmaktadır. Sağlanan özgürlükçü sistemin tasarruf kanalıyla sermaye birikimini hızlandırdığı ve sermaye birikiminin de yapılan yatırımlar aracılığıyla işçi başına düşen çıktı miktarını artırmasıyla sonuçlanan bu süreç, sürdürülebilir hızlı iktisadi büyüme ile nihai aşamaya ulaşmaktadır (Henry, 2003, s.91). Ekonomik özgürlüklerin fiziki sermaye stoğu üzerinde yarattığı pozitif etkilerin yanı sıra, beşeri sermaye birikimi üzerinde de benzer yönlü etkiler ortaya çıkardığını söylemek mümkündür. Beşeri faktör için yapılan uzun dönemli yatırımlar, artan çıktı miktarı bakımından diğer faktörlere kıyasla daha fazla bir getiri sağlamaktadır. Veri bir hasıla düzeyinde; eğitim, sağlık, sermaye ve bilgi birikimi gibi faktörlerle donatılan yüksek bir beşeri sermaye stoğu iki kanal yardımıyla hızlı iktisadi büyüme sürecini uyarılmaktadır. Bunlardan ilki, yüksek bir beşeri sermaye birikiminin daha nitelikli teknolojik gelişimleri absorbe etme kapasitesini ifade etmekte ve bu kanalın okullaşma oranıyla yakın ilişki içinde bulunduğu belirtilmektedir. İkincisi ise, gelişmiş bir beşeri sermayenin, ülkede

mevcut olan fiziki sermaye stoğunu optimum kullanma yeteneğine haiz olmasına bağlamaktadır (Barro, 2001, s.14).

Özgürlükçü iktisadi yapılanmalar ile birlikte daha etkin bir şekilde elde edilecek olan teknik yeniliklerin ekonomik büyüme süreci üzerinde yarattığı etkileri sistematik bir biçimde ilk kez inceleyen Schumpeter (1911), teknolojinin işgücü başına düşen çıktı miktarını artırarak, hızlı iktisadi büyümeyi uyaracağını belirtmiştir. Diğer taraftan neoklasik büyüme teorileri, her ne kadar teknolojik gelişim düzeyini dışsal olarak kabul etseler de, bir ekonomi için büyük bir önem taşıyan sermayenin marjinal getirisini artıracak faktör olarak yeni makine-teçhizat ile üretim tekniklerinin geliştirilmesini ön plana çıkarmışlardır. Özellikle Jones (1998); serbest işleyişi üzerindeki tüm engellerin kaldırıldığı piyasa mekanizmasındaki her sektörün, teknik gelişim sürecine yapmış olduğu harcamalar sonucunda ortaya çıkacak olan dışsallıkların ve yayılma etkilerinin azalan getiri şartlarını ortadan kaldırarak artan getirilere neden olacağını ve bu sürecin de ekonomik büyüme hızını yükselteceğini ifade etmiştir. Ekonomik özgürlüklere dayalı bir mekanizma yardımıyla klasik ve neoklasik büyüme modellerini bir adım daha ileriye taşıyarak teknik gelişimi içselleştiren ve teknolojik yatırımlara dayalı büyüme modellerini ortaya atan içsel büyüme teorileri ise, teknik yenilikleri destekleyen faaliyetler sonucunda sermayenin marjinal verimliliğinin düşmesini ve sermaye/hasıla oranının yükselmesini önleyen pozitif dışsallıkların meydana geleceğini kabul etmiştir.

Ekonomik özgürlükler kanalıyla ulaşılabilecek olan serbest dış ticaretin iktisadi büyüme üzerindeki etkisi ise iki görüş etrafında toplanmıştır. Bunlardan birincisi, dış ticarete sağlanan liberalizasyon ile birlikte ülkeye yönelecek olan yeni teknolojilerin üretim sürecinde artan getirilere yol açarak iktisadi büyümeyi hızlandıracağı olmuştur. İkinci görüş ise, yakınsama hipotezi üzerine kurulmuştur. Bu görüş, gerçekleştirilecek olan serbest dış ticaret sonucunda bütün ülkelerin aynı teknolojiye, aynı tercihlere, emek ile sermayenin benzer büyüme hızına sahip olacaklarını ve böylece aynı durağan durum dengesinde birbirlerine yaklaşarak iktisadi büyüme sürecinin yakalanacağını ifade etmektedir (Srinivasan, 1999, s.67).

Makroekonomik istikrarın sağlanması bakımından da önemli bir yeri olduğu vurgulanan ekonomik özgürlükler, düşük ve öngörülebilir enflasyon oranları

nın yakalanması, ülke ihtiyacını karşılayan faiz düzeylerinin oluşturulması, rekabetçi düzeydeki döviz kurlarının gerçekleştirilmesi ve ödemeler bilançosu dengesinin sağlanması gibi istikrarlı bir iktisadi yapıyı da beraberinde getirmektedir. Bu ekonomik yapılanma paralelinde tasarruf hacmi artmakta, uzun dönemli sermaye birikimi yükselmekte, ulusal refah düzeyi korunmakta, geleceğe ilişkin öngörülerde bulunarak yapılacak olan yatırımlar artmakta, sermaye birikimi yükselmekte ve kaynak dağılımında etkinlik sağlanmaktadır. İfade edilen faktörlerin bir araya gelmesine bağlı olarak büyüme süreci hızlanmakta ve sürdürülebilir bir ivme kazanmaktadır.

Ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyüme sürecine dinamizm kazandırabilmek için harekete geçirdiği bir diğer mekanizma ise finans kanalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek yerli ve gerekse de yabancı tasarruf sahiplerinin serbestçe faaliyette bulunabildikleri gelişmiş finansal piyasaların tasarrufları harekete geçirmek ve yatırımları kolaylaştırmak suretiyle ekonomik büyümeyi hızlandırdığı görüşü temel odak noktalarından birisini oluşturmaktadır. Özellikle liberal bir finansal sistemin tasarruf hacmindeki artışı hızlandırdığı ve fiziki sermayenin hem hacmini ve hem de verimliliğini artırarak daha etkin kullanımını teşvik ettiği ve dolayısıyla ekonomik büyümeye katkıda bulunduğu savunulmaktadır (Luintel ve Khan, 1999, s.382).

Ekonomik büyüme süreci üzerinde çeşitli etki kanalları yardımıyla yarattığı etkilerden dolayı bu çalışmada, ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler 50'si gelişmiş, 71'i gelişmekte olan ve 23'ü de az gelişmiş olmak üzere toplam 144 ülke için 1995-2012 dönemi dikkate alınarak panel veri analizleri yardımıyla incelenecektir. Bu amaç doğrultusunda çalışma beş bölüme ayrılmıştır. İkinci bölümde, konu ile ilgili literatürde yer alan çalışmalara değinilmekte; "yöntem ve veri" başlıklı üçüncü bölümde, çalışmanın uygulama kısmına ait yöntem ve veriler tanıtılmakta; dördüncü bölümde ise uygulama bulgularına yer verilmektedir. Çalışma, genel bir değerlendirmenin yapıldığı sonuç bölümüyle bitmektedir.

Literatür Özeti

İktisadi liberalizmin ilk temelleri her ne kadar Fizyokratlar, Adam Smith ve onun öncülüğünde dinamizm kazanan klasik okul ile atılsa da, ülkelerin ekonomik bakımdan sergiledikleri özgürlükçü sürecin ölçülmesi ve bunun iktisadi büyüme üzerindeki etki-

lerinin belirlenmesi ile ilgili uygulamalı çalışmaların başlangıcı oldukça yeni sayılabilir. Genelde zaman serisi ve panel veri analizleri dikkate alınarak yapılan çalışmalar, bazı istisnalar olmak üzere, ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyümeyi hızlandırıcı bir etki yarattığını ortaya koymuştur.

Yüz ülkenin ekonomik özgürlük endeks değerlerini kullanarak iktisadi büyüme üzerinde ortaya çıkabilecek olan etkileri 1985 – 1988 dönemi için panel veri analiziyle inceleyen De Vanssay ve Spindler (1994), ekonomik gelişimin temel hedef olarak dikkate alınması durumunda iktisadi kaynakların daha rasyonel kullanılarak, bu kaynakların ilk etapta kapsamlı kurumsal yapılanmaların inşası için değerlendirilmesinden ziyade ekonomik bakımdan özgürlükçü sistemin tesisi için kullanılması gerekliliği üzerinde durmuşlar ve böylesi bir sürecin de hızlı iktisadi büyümeye kaynaklık ettiği görüşünü savunmuşlardır.

Çalışmasında ekonomik özgürlükler, kişi başına düşen gelir ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkileri 28'i düşük, 43'ü orta ve 23'ü de yüksek gelirli olmak üzere toplam 94 ülke için panel veri analizleri yardımıyla inceleyen İslam (1996), düşük gelirli ülkelerde ekonomik özgürlükler ile kişi başına düşen gelir arasında ve yüksek gelirli ülkelerde ise ekonomik özgürlükler ile iktisadi büyüme arasında doğrudan bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ayal ve Karras (1998), ekonomik özgürlükleri oluşturan toplam 13 kriter ile kişi başına düşen GSYİH arasındaki ilişkiyi 58 ülke için 1975-1990 dönemini dikkate alarak inceledikleri çalışmalarında, ilgili kriterler ile kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) arasında pozitif yönlü güçlü bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşmışlar ve iktisadi büyümenin özellikle para arzındaki artış, enflasyon değişkenliği, kamusal girişimler, negatif faiz oranları, ticaret vergileri, karaborsa döviz kurları, ticaret hacminin büyüklüğü ve yabancı sermaye işlemleri gibi faktörlerle istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyona sahip olduğunu öne sürmüşlerdir.

Berggren (1999), 1975-1985 döneminde özgürlük endeks değerleri mevcut olan ülkeler için ekonomik özgürlüklerin gelir dağılımı ve iktisadi büyüme üzerindeki etkilerini panel veri analizleri kapsamında incelediği çalışmasında, ekonomik özgürlük düzeyini artırmayı başaran ülkelerde gelir dağılımındaki adaletin ve dolayısıyla da iktisadi büyümenin daha hızlı

sağlanacağını belirtmiştir. Berggren (1999) tarafından yapılan çalışmanın bir benzeri Scully (2002)'nin analiziyle ortaya konmuştur. Scully (2002), gelişmiş ülkeler ile yeni sanayileşen bazı Asya ülkelerini dikkate aldığı çalışmasında, ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyüme üzerindeki etkilerini iki ve üç aşamalı En Küçük Kareler (EKK) yöntemini kullanarak araştırmıştır. Yazar tarafından elde edilen bulgular; ekonomik özgürlüklerin iktisadi gelişim sürecine artan bir katkı sağladığını ve piyasada yaratılan gelir için dağılım sürecinin etkinliğini artırarak, gelir eşitsizliği baskısını azalttığını ortaya koymuştur. Bu çalışmalara paralel olarak Ashby ve Sobel (2008), Amerikan eyaletlerindeki ekonomik özgürlük, gelir eşitsizliği ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkileri 1980-2003 dönemi için incelemiştir. Panel veri analizlerine ilişkin bulgular; ekonomik özgürlük düzeyinin, yüksek gelir ve gelir düzeyindeki hızlı artış oranı ile pozitif yönlü bir ilişki sergilediğini ve buna bağlı olarak da gelir adaletsizliğinin azaldığını göstermiştir.

Fiji ekonomisinde yaşanan demokratikleşme hareketleri ile iktisadi özgürlük sürecinin büyüme üzerindeki etkilerini 1968-1996 dönemi için zaman serisi analizleri yardımıyla inceleyen Gounder (2002), demokratik yapılanmanın ve ekonomik özgürlüğün iktisadi büyüme için hayati değer taşıyan iki faktör olduğunu belirtmiş ve bu faktörlerin etkinliğine bağlı olarak hızlı ekonomik büyümenin sağlandığını savunmuştur.

Bengoa ve Sanchez-Robles (2003); ekonomik özgürlükler, doğrudan yabancı yatırımlar ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkileri 1970-1999 dönemi için 18 Latin Amerika ülkesini dikkate alarak panel veri analizleri yardımıyla incelemiştir. Yazarlar tarafından ulaşılan sonuçlar, artan ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı yatırımların hacmini genişlettiğini ve buna bağlı olarak da hızlı iktisadi büyüme sürecini tetiklediğini göstermiştir. Benzer bir analiz 85 ülke için panel Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) yardımıyla Azman-Saini vd. (2010) tarafından da yapılmış ve yazarlar, tek başına doğrudan yabancı yatırımların iktisadi büyüme üzerinde pozitif bir etkisinin olmadığını, ancak yüksek oranlı ekonomik özgürlüklere bağlı olarak ülkeye çekilebilecek yabancı sermaye neticesinde büyüme sürecinin hızlandırılabileceğini vurgulamışlardır.

Ülkeler arasındaki iktisadi büyüme farklılıklarını ekonomik özgürlükler, kıyı şeridinde olan yakınlık,

tropikal iklimin etkisi, uzaklık ile fiziki ve beşeri sermayeye bağlayan Gwartney vd. (2004), 1980-2000 dönemi için 99 ülkeyi dikkate aldıkları çalışmalarında, ekonomik özgürlüklerin bu farklılıkları ortaya çıkaran en önemli faktör olduğunu ve iktisadi büyüme süreci üzerinde pozitif yönlü etkiler ortaya çıkardığını öne sürmüşlerdir.

1980-2000 döneminde 102 ülkedeki ekonomik özgürlükler sürecini ve bu sürecin iktisadi büyüme üzerindeki etkilerini inceleyen Weede (2006), iktisadi büyümenin en önemli belirleyicisi olarak gördüğü ekonomik özgürlüklerin, kurduğu panel veri modelinde dikkate aldığı bölgesel konum, kıyı kesimi nüfusu ve beşeri sermaye birikimine kıyasla daha baskın bir etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır.

Panel nedensellik analizini kullanarak 72 ülkede ekonomik özgürlükler ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkileri 1970-1999 dönemi için inceleyen Justesen (2008), ekonomik özgürlük bileşenlerini oluşturan bazı faktörlerin iktisadi büyüme üzerinde pozitif yönlü etkiler yarattığı sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte yazar, büyüme sürecinin ekonomik özgürlükler üzerinde zayıf bir etki ortaya çıkardığını da ifade etmiştir.

Dış yardımlar, ekonomik özgürlükler ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkileri 1990-2000 dönemi için 68 ülkeyi dikkate alarak panel veri analizleri yardımıyla inceleyen Heckelman ve Knack (2009), dış yardımların farklı ekonomik özgürlük bileşenlerini pozitif yönlü etkilemesine bağlı olarak iktisadi büyüme sürecinin hızlanacağını öne sürmüşler, ancak söz konusu bu etkinin her özgürlük bileşeni için geçerli olmadığını da vurgulamışlardır.

Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı (SAARC) üyesi beş ülkedeki iktisadi büyüme sürecini ekonomik özgürlükler kapsamında 1995-2007 dönemi için panel Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (ARDL) yardımıyla inceleyen Mahmood vd. (2010), ekonomik özgürlükler düzeyinin dikkate alınan ülkelerdeki GSYİH düzeylerini pozitif ve istatistiki bakımdan anlamlı etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Kontrol değişkeni olarak modele kattıkları dışa açıklık ve doğrudan yabancı yatırımların da GSYİH düzeyini pozitif yönlü etkilediğini belirten yazarlar, bireylerin kendi kararlarını verebildikleri serbest piyasa ekonomilerinde büyüme sürecinin hızlandığını da vurgulamışlardır.

Mahmood ve Azid (2011); 29'u yüksek gelir, 18'i üst-orta gelir, 26'sı alt-orta gelir ve 23'ü de düşük gelir grubunda yer alan toplam 96 ülkede ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyüme süreci üzerinde yarattığı etkileri 2000-2006 dönemini dikkate alarak araştırmışlardır. Analizlerinde panel ARDL ve nedensellik testlerini kullanan yazarlar; yüksek ve alt-orta gelir grubu içinde yer alan ülkelerde çift yönlü; üst-orta ve düşük gelir grubu içinde yer alan ülkelerde ise ekonomik özgürlüklerden iktisadi büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi elde etmişlerdir.

Ekonomik özgürlükler ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiler, çok sınırlı olmakla birlikte Türkiye ekonomisi dikkate alınarak da incelenmiştir. Demokrasi ile ekonomik özgürlüklerin iktisadi performans üzerindeki etkilerini Türkiye ekonomisi için 1970-2005 dönemi itibarıyla zaman serileri analizi kapsamında araştıran Beşkaya ve Manan (2009), ekonomik özgürlükler ile ekonomik performans arasında pozitif yönlü bir ilişki elde etmelerine karşın, benzer bir sonuca demokrasi ile ekonomik büyüme arasında ulaşamamışlardır.

Türkiye ekonomisinde 1970-2006 dönemi için ekonomik özgürlükler ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkileri ARDL testi ve Johansen eşbütünleşme metodu yardımıyla inceleyen Yenipazarlı (2009), özgürlükçü bir iktisadi yapılanmanın ekonomik büyüme sürecini hızlandırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyüme süreci üzerinde pozitif yönlü etkiler yarattığını ortaya koyan çalışmaların yanı sıra, ilgili değişkenler arasında anlamsız ve negatif yönlü ilişkilerin varlığını gösteren az sayıda çalışma da mevcuttur. Carlsson ve Lundström (2001), 1975-1995 dönemi için 74 ülkeyi dikkate alarak ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyüme üzerindeki etkilerini toplam sekiz ekonomik özgürlük kriteri bazında inceledikleri çalışmalarında, ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyüme süreci için gerekli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte yazarlar, dikkate aldıkları endeks kategorilerinin bir kısmının anlamsız ve diğer bir kısmının ise negatif etkiler yarattığından dolayı ekonomik özgürlüklerin büyüme süreci için doğrudan pozitif bir etki ortaya çıkardığını söylemenin zor olduğunu da belirtmişlerdir.

Geliştirdikleri ekonomik özgürlük endeksi yardımıyla 40 ülkede 1980-1990 dönemi için iktisadi özgürlükler ile büyüme arasındaki ilişkileri panel veri analizleri yardımıyla inceleyen Sturm vd. (2002), ilgili değişkenler arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Santhirasegaram (2007), politik ve ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyüme üzerindeki etkilerini 2000-2004 dönemi için 70 gelişmekte olan ülke kapsamında incelediği çalışmasında, politik özgürlükler ile iktisadi büyüme arasında negatif yönlü güçlü bir ilişki elde etmiştir. Benzer şekilde ekonomik özgürlüklerin de iktisadi büyüme üzerinde negatif yönlü etkiler yarattığını vurgulayan yazar, söz konusu bu etkinin istatistiki bakımdan anlamsız olduğunu da ifade etmiştir.

Sarıbaş (2009), 49 ülkenin 1995-2004 dönemindeki ekonomik özgürlük düzeyi ile iktisadi büyüme süreci arasındaki ilişkileri panel veri analizleri yardımıyla incelediği çalışmasında, ilgili değişkenler arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu gösteren sonuçlara ulaşmıştır.

Ismail (2010), gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki gelir eşitsizliği ile ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyüme süreci üzerindeki etkilerini 2000-2007 dönemini baz alarak incelediği çalışmasında, ilgili değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin söz konusu olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Pourshahabi vd. (2011), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelerinde 1997-2007 dönemi için ekonomik özgürlükler, doğrudan yabancı yatırımlar ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkileri panel veri analizleri yardımıyla araştırdıkları çalışmalarında, ekonomik özgürlüklerin doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde pozitif ancak istatistiki bakımdan anlamsız bir etki ortaya çıkardığını vurgulamışlardır. Kurdukları modele, ifade edilen değişkenlerin yanı sıra kamusal tüketim harcamaları, kamusal yatırımlar ve beşeri sermaye düzeyini de ekleyen yazarlar, büyüme sürecinin ekonomik özgürlüklerden bağımsız olarak hızlandığı sonucuna ulaşmışlardır.

Yöntem ve Veri

Bu çalışmada, ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler 50'si gelişmiş, 71'i gelişmekte olan ve 23'ü de az gelişmiş olmak üzere toplam 144 ülke için 1995-2012 dönemi dikkate alınarak panel veri analizleri yardımıyla incelenmiştir. Analizlerde kullanılan değişkenlere ilişkin veriler Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Heritage Foundation'un resmi internet sitelerinden yararlanılarak derlenmiştir. Çalışma kapsamına dahil edilen ülkeler *Ek*'de sunulmuştur. Tablo 1, çalışmaya dahil edilen değişkenler ile ilgili kısaltmalar ve bu değişkenlerin birim değerlerini göstermektedir.

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Değişkenlere İlişkin Kısaltmalar ve Birimler

Değişken Adı	Kısaltma	Birim	Değişken Adı	Kısaltma	Birim
Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	KBGSYİH	\$	Parasal Özgürlükler	PÖ	Endeks
Ekonomik Özgürlükler	EÖ	Endeks	Yatırım Özgürlükleri	YÖ	Endeks
Ticari Özgürlükler	TÖ	Endeks	Finansal Özgürlükler	FÖ	Endeks
Mali Özgürlükler	MÖ	Endeks	Mülkiyet Hakları	MH	Endeks
Kamu Harcamaları	KH	Endeks	İş Yapma Özgürlükleri	İYÖ	Endeks
Yolsuzluktan Korunma	YK	Endeks			

1973 yılında kurulan ve merkezi Washington'da bulunan Heritage Foundation, 1995 yılından itibaren yıllık bazda 184 ülkenin belirlenen on kriter yardımıyla ekonomik özgürlükler düzeyini "Ekonomik Özgürlükler Endeksi" kapsamında incelemektedir. Heritage Foundation tarafından hazırlanan ekonomik özgürlük endeksi on kriter üzerinde değerlendirilmektedir. Her kritere verilen puanların ortalaması alınarak ilgili ülkenin ekonomik özgürlükler bazında endeks değeri belirlenmektedir. İlgili kriterler bazında ülkelere verilen puanlar 0-100 arasında değişen bir skala yardımıyla değerlendirilmekte; sıfır endeks değerine yaklaştıkça ekonomik özgürlüklerin azaldığı ve 100 endeks değerine yaklaştıkça da özgürlüklerin arttığı vurgulanmaktadır.

Ekonomik bir ilişkinin belirlenmesinde model kapsamındaki diğer değişkenlerle ilişkili olabilen ve gözlenemeyen bireysel özel etkileri kontrol etme isteğini yansıtan panel veri analizleri, 1980'li yıllardan itibaren artan bir ilgi görmektedir (Hausman ve Taylor, 1981, s.1377). Panel veri analizinde birden fazla yatay kesit objesinin analiz dönemindeki gözlemleri kullanılarak regresyon yapılmakta ve bu nedenle de zaman

serisi ile yatay kesit dalgalanmasına izin verilmektedir. Tipik bir panel veri analizinde bağımlı değişken için N sayıda bireyin T dönemlik zaman serisi verileri kullanılarak analiz yapılmaktadır. Genel anlamda panel veri denklemi aşağıdaki (1) numaralı eşitlik ile ifade edilmektedir: (Kaya ve Yılmaz, 2006, s.69)

$$Y_{it} = \beta_1 + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

(1) numaralı denklem; tüm bağımsız değişkenlerin, yatay kesit birimlerinin hepsini aynı derecede etkilediğini öngörmektedir. Aksi bir durumda ise ifade edilen denklem yetersiz kalmaktadır. Bu noktada ortaya çıkan önemli bir konu, başlangıç noktasının (β_1) nasıl tanımlanacağıdır. Başlangıç noktası, tüm birimler için sabit tutulabilir veya farklı birimler için farklı başlangıç noktalarının olmasına izin verilebilir. Dikkate alınan kısıtlar doğrultusunda, sabit ve tesadüfi etkili modeller olmak üzere iki yöntem ortaya çıkmaktadır. Başlangıç noktasının tüm yatay kesit birimleri için farklı sabit bir değer alacağını öngören sabit etkili model, (2) numaralı eşitlik yardımıyla ifade edilmektedir: (Judge, 1985, s.519)

$$y_{it} = \bar{\beta} + \alpha_i + \beta_1 X_{1it} + \dots + \beta_k X_{kit} + \varepsilon_{it} \quad i = 1, 2, \dots, G \text{ ve } t = 1, 2, \dots, N \quad (2)$$

(2) numaralı eşitlikte y_{it} , bağımlı değişkeni; $\bar{\beta}$, ortalama sabit terimi; α_i , i kesiti için ortalama sabit terimden farklılığı; X_{it} , bağımsız değişkenleri; i yatay kesit birimini; t , zamanı ve ε_{it} ise hata terimini gös

termektedir. Bu eşitlikte yer alan hata terimi ile açıklayıcı değişkenler arasında bir ilişkinin söz konusu olması durumunda sabit etkiler modelinin kullanılması daha doğru olmaktadır. Çünkü bu durumda sabit etkiler modelinin tahminicileri sapmasız olmaktadır.

Benzer şekilde, kesit sayısının az ve gözlem sayısının büyük olduğu durumlarda da sabit etkiler modelinin kullanılması uygundur.

Tesadüfi etkiler modeli ise başlangıç noktasını rassal değişken olarak tanımlamaktadır. Buna göre başlangıç noktaları, β_1 sabit değeri ile sıfır ortalamalı u_i rassal değişkeninin toplamından oluşmakta ve (3) numaralı denklem yardımıyla gösterilmektedir: (Wooldridge, 2009, s.489)

$$y_{it} = \beta_1 + \beta_2 X_{2ij} + \dots + \beta_k X_{kij} + \alpha_i + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

Sabit etkiler modelinde, bir veya birden fazla X_{ij} ile ilişkili olduğu düşünüldüğünden dolayı α_i , elemine edilmeye çalışılmaktadır. (3) numaralı tesadüfi etkiler modelinde ise, tüm zaman periyodu boyunca her bir açıklayıcı değişken ile ilişkisiz olduğu varsayılmaktadır. Dolayısıyla (3) numaralı denklem, gözlenemeyen etkiyi belirten α_i ile açıklayıcı değişkenler arasında herhangi bir ilişki olmadığını vurgulayan aşağıdaki gibi bir varsayım ile tesadüfi etkiler kalıbına dönüşecektir:

$$Cov(X_{ij}, \alpha_i) = 0 \quad t=1,2,\dots,J \text{ ve } j=1,2,\dots,k \quad (4)$$

Genel olarak belirtmek gerekirse, ideal bir tesadüfi etkiler modeli, hem sabit etkiler modelinin varsayımlarını bünyesinde barındıran ve hem de α_i 'nin tüm zaman dönemi boyunca modelde yer alan açıklayıcı değişkenlerden bağımsız olduğunu kabul eden bir yöntemdir. Eğer α_i ile açıklayıcı değişkenler arasında bir ilinti olduğu düşünülüyorsa, sabit etkiler modelinin kullanılması daha doğru olacaktır.

Çalışmada ayrıca panel veri uygulamaları için birim kök, Pedroni ve Kao eşbütünleşme testleri ile Granger nedensellik analizine de yer verilmiştir. Pedroni (1999) tarafından geliştirilen eşbütünleşme testi, aşağıdaki (5) numaralı panel regresyonundan hareketle ifade edilmektedir:

$$y_{it} = \alpha_{it} + \delta_{it}t + X_{it}\beta_i + e_{it} \quad (5)$$

(5) numaralı eşitlikte yer alan y_{it} ve X_{it} sırasıyla $(N^*T) \times 1$ ve $(N^*T) \times m$ boyutundaki gözlemlenebilen değişkenleri vurgulamaktadır. Bu test, panel seri-

lerinde eşbütünleşik bir ilişkinin olmadığını sıyanan sıfır hipotezinin asimptotik ve sonlu gözlem özellikleri üzerine inşa edilmiştir. Hem uzun dönem eşbütünleşik vektörlerinde ve hem de dinamik modellerde panel seriyi oluşturan bireysel kesitler arasındaki heterojenliği ölçmeye olanak tanıyan bu eşbütünleşme analizi, iki test grubundan oluşmaktadır. İlk grubu oluşturan testler, boyutlar-içi yaklaşım üzerine temellendirilmiş olup; panel ν -istatistiği, panel ρ -istatistiği, panel PP-istatistiği ve panel ADF-istatistiği olmak üzere dört testten oluşmaktadır. Bu istatistikler, tahmin edilen kalıntı serileri üzerindeki birim kök testleri için farklı yatay kesit birimleri arasında otoregresif katsayıları birleştirmektedir. İkinci grubu oluşturan testler ise boyutlar-arası yaklaşım üzerine inşa edilmiştir ki, toplamda üç testten meydana gelmektedirler. Bunlar; grup ρ -istatistiği, grup PP-istatistiği ve grup ADF-istatistiğidir. Bu istatistikler de her bir yatay kesit birimi için bireysel olarak tahmin edilen ortalama katsayı tahmincilerine dayanmaktadırlar (Lee, 2005, s.419).

Kao (1999) tarafından geliştirilen panel eşbütünleşme testi, sıfır hipotezinin seriler arasında eşbütünleşik bir ilişkinin olmadığını gösteren hata kalıntılarını (ε_{it}) için DF ve ADF testlerine dayanmaktadır.

Pedroni (1999) testinin aksine, kesikli ve homojen katsayılar özelinde bir sınamanın söz konusu olduğu bu test, aşağıdaki gibi bir panel regresyon modeline dayanmaktadır: (Lau vd., 2011, s.148)

$$y_{it} = x'_{it}\beta + z'_{it}\gamma + \varepsilon_{it} \quad (6)$$

(6) numaralı eşitlikte y_{it} ve x_{it} 'nin $I(1)$ seviyesinde durağan oldukları ve eşbütünleşik bir ilişkinin gerçekleşmediği varsayılmaktadır. $z_{it} = \{\mu_i\}$ gibi

bir eşitliği savunan Kao (1999), ε_{it} serisi için yapılacak DF ve ADF birim kök testlerinden hareketle seriler arasındaki eşbütünleşme ilişkisini araştırmıştır. DF serisinin, $\hat{\varepsilon}_{it} = \rho\hat{\varepsilon}_{i,t-1} + v_{it}$ ve ADF serisinin

ise $\hat{\varepsilon}_{it} = \rho\hat{\varepsilon}_{i,t-1} + \sum_{j=1}^p \phi_j \Delta\hat{\varepsilon}_{i,t-j} + v_{itp}$ eşitlikleri yardımıyla hesaplandığı kalıplarda, $\varepsilon_{it} = \tilde{y}_{it} - \bar{x}_{it}\beta$ ve $\tilde{y}_{it} = y_{it} - \bar{y}_i$ olmaktadır. Bu kalıplardan hareketle ρ ve t istatistiklerinin EKK tahminleri,

$$\hat{\rho} = \frac{\sum_{i=1}^N \sum_{t=2}^T \hat{\varepsilon}_{it} \hat{\varepsilon}_{i,t-1}}{\sum_{i=1}^N \sum_{t=2}^T \hat{\varepsilon}_{it}^2} \quad \text{ve} \quad t_{\rho} = \frac{(\hat{\rho}-1) \sqrt{\sum_{i=1}^N \sum_{t=2}^T \hat{\varepsilon}_{i,t-1}^2}}{S_e} \quad (7)$$

denklemleri yardımıyla hesaplanmaktadır.

Eşbütünleşme analizlerini takiben, değişkenler arasındaki sebep-sonuç ilişkileri literatüre ilk kez Granger (1964, 1969) tarafından kazandırılan ve daha sonra ise Hamilton (1994) tarafından geliştirilen nedensellik analizleri yardımıyla incelenmiştir. Granger nedenselliğinde X ve Y gibi iki değişken arasındaki ilişkinin yönü araştırılır. Eğer mevcut Y değeri, X değişkenin şimdiki değerinden çok, geçmiş dönem değerleri ile daha iyi tahmin edilebiliyorsa, X değişkeninden Y değişkenine doğru bir Granger nedenselliğinden söz edilebilir (Charemza ve Deadman, 1993, s.190). İki değişken arasında “sebeb olma ilişkisi” araştırılırken aşağıdaki kalıplar uygulanır: (Kutlar, 2007, s.267)

$$Y_{it} = \sum_{i=1}^n \alpha_{it} Y_{i,t-k} + \sum_{i=1}^n \beta_{it} X_{i,t-k} + u_{1it} \quad (8)$$

$$X_{it} = \sum_{i=1}^n \alpha_{it} X_{i,t-k} + \sum_{i=1}^n \beta_{it} Y_{i,t-k} + u_{2it} \quad (9)$$

Burada, u_{1it} ve u_{2it} hata terimlerinin ilişkisiz oldukları varsayılmaktadır. Böylece, (8) ve (9) numaralı denklemler değişkenlerin geçmiş değerlerine bağlı olduğu kadar, kendi geçmiş değerlerinin de bir

fonksiyonudur. Granger nedenselliğinde; Y_{it} ile X_{it} arasında tek ve çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olabileceği gibi, değişkenler arasında herhangi bir nedensellik ilişkisinin söz konusu olmadığı durum da ortaya çıkabilir.

Uygulama Bulguları

Çalışmanın bu kısmında; sırasıyla 50’si gelişmiş, 71’i gelişmekte olan ve 23’ü ise azgelişmiş olmak üzere toplam 144 ülkede 1995-2012 dönemi için ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri

panel veri analizleri yardımıyla incelenecektir. Panel veri analizlerinde, modellerde kullanılan değişkenlerin durağan olup olmadıklarının ve eğer durağan iseler hangi seviyede durağanlığın gerçekleştiğinin bilinmesi önemli bir husustur. Bu bağlamda Tablo 2, bütün ülkelere ilişkin çeşitli durağanlık test bulgularını yansıtmaktadır. Panel birim kök test sonuçları, ilgili değişkenlerin bir kısmının seviye değerinde ve diğer bir kısmının ise birinci fark değerinde durağan olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, Hadri Z İstatistiği’ne göre, model kapsamında değerlendirilen tüm değişkenler birinci fark değerlerinde durağan çıkmışlardır.

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkileri araştırmak için kullanılan eşbütünleşme testlerinden panel veri analizlerinde de yararlanılmaktadır. Bu bağlamda Tablo 3, bütün ülkeler için yapılan Pedroni ve Kao eşbütünleşme test sonuçlarını göstermektedir. Analiz bulguları, her iki panel eşbütünleşme testi için ilgili değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin söz konusu olduğunu ortaya koymuştur.

Panel veri değişkenleri arasında Pedroni ve Kao eşbütünleşme testlerine göre uzun dönemli ilişkilerin bulunması, modele dahil edilen değişkenler arasında en azından tek yönlü de olsa bir nedensellik ilişkisinin olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Tablo 4, bütün ülkelerin panel veri değişkenleri için yapılan Granger nedensellik test sonuçlarını göstermektedir.

Granger nedensellik testinden elde edilen sonuçlara göre KBGSYİH ile EÖ, TÖ, MÖ, PÖ ve YÖ arasında tek yönlü; KBGSYİH ile İYÖ, KH, FÖ, MH ve YK değişkenleri arasında ise çift yönlü nedensellik ilişkileri elde edilmiştir. Bu sonuç, ekonomik özgürlük kriterleri ile iktisadi büyüme arasında karşılıklı güçlendirici etkilerin varlığına işaret etmektedir.

Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin belirlenmesini takiben, KBGSYİH üzerinde etkili olan çeşitli özgürlük kriterlerinin büyüklüğünü saptayabilmek amacıyla sabit ve tesadüfi etkili modellerden yararlanılmış ve analiz bulguları Tablo 5’de sunulmuştur. Değişkenler arasında, Pedroni ve Kao eşbütünleşme test sonuçlarına göre uzun dönemli ilişkilerin elde edilmesi nedeniyle model çözümlerinde hata düzeltme mekanizmasına da yer verilmiştir.

Tablo 2. Panel Veri Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	LLC t İstatistiği				Breitung t İstatistiği				IPS W İstatistiği				
	Seviye	Birinci Fark	Kesit Sayısı	Gözlem Sayısı	Seviye	Birinci Fark	Kesit Sayısı	Gözlem Sayısı	Seviye	Birinci Fark	Kesit Sayısı	Gözlem Sayısı	
Değişkenler	KBGSYİH	-3.952*	-	144	2288	15.652	-8.233*	144	2068	3.608	-16.851*	144	2212
	EÖ	-6.522*	-	144	2325	-0.654	-18.201*	144	2115	-5.925*	-	144	2325
	İYÖ	-4.013*	-	144	2383	2.979	-16.758*	144	2117	-2.156**	-	144	2383
	TÖ	-28.531*	-	144	2355	-5.379*	-	144	2211	-13.210*	-	144	2355
	MÖ	-55.044*	-	142	2338	-2.553*	-	142	2196	-11.374*	-	142	2338
	KH	-6.140*	-	144	2353	7.074	-4.987*	144	2092	-4.728*	-	144	2353
	PÖ	-22.490*	-	143	2343	0.832	-15.048*	143	2080	-7.662*	-	143	2343
	YÖ	-2.453*	-	118	1943	-3.154*	-	118	1825	-1.550***	-	118	1943
	FÖ	-6.733*	-	119	1972	-5.602*	-	119	1853	-4.244*	-	119	1972
	MH	-3.985*	-	88	1455	-1.170	-19.811*	100	1470	-1.466***	-	88	1455
YK	-19.475*	-	140	2278	-3.335*	-	140	2138	-12.930*	-	140	2278	
Değişkenler	ADF - Fisher χ^2 İstatistiği				PP - Fisher χ^2 İstatistiği				Hadri Z İstatistiği				
	Seviye	Birinci Fark	Kesit Sayısı	Gözlem Sayısı	Seviye	Birinci Fark	Kesit Sayısı	Gözlem Sayısı	Seviye	Birinci Fark	Kesit Sayısı	Gözlem Sayısı	
Değişkenler	KBGSYİH	216.695	984.405*	144	2215	121.910	1234.55*	144	2304	19.105	-0.985*	144	2448
	EÖ	443.155*	-	144	2325	392.380*	-	144	2448	19.921	-1.094*	144	2448
	İYÖ	359.986*	-	144	2383	340.409**	-	144	2448	18.685	-1.269*	144	2448
	TÖ	579.882*	-	144	2355	595.332*	-	144	2448	16.168	-0.840*	144	2448
	MÖ	495.278*	-	142	2338	450.620*	-	142	2414	17.159	-1.385*	142	2414
	KH	455.550*	-	144	2353	386.849*	-	144	2448	19.580	-0.986*	144	2448
	PÖ	436.098*	-	143	2343	334.932**	-	143	2431	23.727	-1.339*	143	2431
	YÖ	264.401**	-	118	1943	240.379	2046.41*	134	2144	17.299	-0.888*	137	2329
	FÖ	341.472*	-	119	1972	331.317*	-	130	2210	18.292	-0.365*	130	2210
	MH	211.289**	-	88	1455	295.826*	-	115	1955	19.516	-0.831*	116	1972
YK	613.874*	-	140	2278	519.776*	-	142	2414	18.319	-0.934*	142	2414	

Not: Fisher testleri için istatistik değerleri asimptotik χ^2 dağılımı, diğer dört test içinse asimptotik normallik varsayımı dikkate alınarak hesaplanmıştır. Tablodaki alan , * , ** , *** işaretleri ilgili değişkenin sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde durağan olduğunu ifade etmektedir. İstatistik değerleri hesaplanırken uygun gecikme uzunluğu seçiminde SIC kriterinden yararlanılmıştır. Ayrıca, istatistik değerlerinin elde edilişi sırasında LLC, PP - Fisher ve Hadri testleri için Bartlett Kerneli göz önünde bulundurularak Newey - West Bandwidth seçimi dikkate alınmıştır.

Tablo 3. Pedroni ve Kao Eşbütünlüşme Test Sonuçları

Pedroni Eşbütünlüşme Testi					
Test	İstatistik	Olasılık	Test	İstatistik	Olasılık
Panel v İstatistiği	-11.181	1.000	Grup ρ İstatistiği	17.990	1.000
Panel ρ İstatistiği	13.854	1.000	Grup PP İstatistiği	-79.298*	0.000
Panel PP İstatistiği	-51.609*	0.000	Grup ADF İstatistiği	-27.666*	0.000
Panel ADF İstatistiği	-25.156*	0.000			

Kao Eşbütünlüşme Testi		
Test	İstatistik	Olasılık
Kao – ADF	-4.510*	0.000

Not: Tabloda yer alan * işareti, ilgili test istatistiğinin %1 önem düzeyinde istatistiki bakımdan anlamlı olduğunu yansıtmaktadır. İstatistik değerleri hesaplanırken uygun gecikme uzunluğu seçiminde SIC kriterinden yararlanılmıştır. Ayrıca, istatistik değerlerinin elde edildiği sırada Barlett Kerneli göz önünde bulundurularak Newey – West Bandwith seçimi dikkate alınmıştır.

Tablo 4. Panel Granger Nedensellik Test Sonuçları

Değişken Çifti	Nedenselliğin Yönü	F İstatistiği	Olasılık	Değişken Çifti	Nedenselliğin Yönü	F İstatistiği	Olasılık
KBGSYİH – EÖ(1)	-	1.387	0.238	KBGSYİH – PÖ(1)	-	2.053	0.152
EÖ – KBGSYİH(1)	→	54.298*	0.000	PÖ – KBGSYİH(1)	→	21.630*	0.000
KBGSYİH – İYÖ(1)	→	5.481**	0.019	KBGSYİH – YÖ(1)	-	0.813	0.367
İYÖ – KBGSYİH(1)	→	39.789*	0.000	YÖ – KBGSYİH(1)	→	19.317*	0.000
KBGSYİH – TÖ(1)	-	2.469	0.116	KBGSYİH – FÖ(1)	→	17.066*	0.000
TÖ – KBGSYİH(1)	→	41.705*	0.000	FÖ – KBGSYİH(1)	→	33.183*	0.000
KBGSYİH – MÖ(1)	-	0.006	0.933	KBGSYİH – MH(1)	→	4.722**	0.029
MÖ – KBGSYİH(1)	→	2.611***	0.087	MH – KBGSYİH(1)	→	60.526*	0.000
KBGSYİH – KH(1)	→	11.615*	0.000	KBGSYİH – YK(1)	→	5.170**	0.023
KH – KBGSYİH(1)	→	21.704*	0.000	YK – KBGSYİH(1)	→	89.493*	0.000

Not: Parantez içindeki değerler, maksimum 5 gecikme uzunluğu dikkate alınarak AIC ve SIC kriterlerine göre belirlenmiş optimum gecikme uzunluklarını yansıtmaktadır. *, ** ve *** işaretleri ise sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeylerinde ilgili değişkenlerin anlamlı olduklarını vurgulamaktadır.

Tablo 5. Panel Veri Model Tahmin Sonuçları

Sabit Etkili Model			Tesadüfi Etkili Model		
Değişken	Katsayı	t - İstatistiği	Değişken	Katsayı	t - İstatistiği
C	-0.787	-1.077	C	-0.641**	-2.052
EÖ	0.045**	2.371	EÖ	0.010***	1.963
İYÖ	0.007***	1.963	İYÖ	0.004***	2.001
TÖ	0.002**	2.254	TÖ	0.008**	2.116
MÖ	0.002***	1.885	MÖ	0.001***	1.885
KH	-0.009**	-2.113	KH	-0.001***	-1.995
PÖ	0.002***	1.909	PÖ	0.002***	1.842
YÖ	0.003**	2.410	YÖ	0.004**	2.304
FÖ	0.006**	2.369	FÖ	0.001**	2.442
MH	0.016**	2.271	MH	0.001***	2.312
YK	0.002***	2.003	YK	0.020*	3.774
EC(-1)	-0.112*	-5.172	EC(-1)	-0.163*	7.778
Tanımlayıcı İstatistikler			Tanımlayıcı İstatistikler		
R ² : 0.532 F: 2.123* F(p): 0.000 DW: 2.022			R ² : 0.391 F: 20.906* F(p): 0.000 DW: 2.019		
Hausman Testi: 98.947 (0.000)					

Not: Değişkenler arasında eşbütünlük bir ilişki elde edildiğinden modellere hata düzeltme parametresi eklenmiş ve EC(-1) olarak adlandırılmıştır. *, ** ve *** işaretleri ise sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeylerinde ilgili değişkenlerin anlamlı olduklarını vurgulamaktadır. Hausman testinde parantez içindeki değer, ilgili istatistiğe ait olasılık değerini yansıtmaktadır.

Model tahmin sonuçları incelendiğinde, Hausman testi doğrultusunda analizlere dahil edilen bütün ülkeler için sabit etkili modelin daha tutarlı sonuçlar verdiği görülmektedir. Analiz sonuçlarının Granger nedensellik testi ile paralel bulguları yansıttığı model tahmininde, çeşitli ekonomik özgürlük düzeyleri ile iktisadi büyüme arasında pozitif yönlü ve istatistiki bakımdan anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. KH değişkenine ait katsayının negatif ve istatistiki bakımdan anlamlı olması, dikkate alınan ülkelerde kamusal harcama düzeyinin azalmasına bağlı olarak iktisadi büyümenin hızlanacağını yansıtmaktadır ki, bu sonuç iktisadi beklentileri karşılamaktadır. Genel olarak belirtmek gerekirse, bütün ülkelerde yaşanan geniş çaplı iktisadi liberalizasyon olgusunun ekonomik büyüme sürecine büyük bir dinamizm kazandırdığı ve dünya ekonomilerinde sahip olduğu ağırlıkları nedeniyle özellikle gelişmiş ülkelerin iktisadi liberalizasyon olgusunun öncüsü olduğu söylenebilmektedir. Modelin açıklayıcılık gücünün orta derecede bir ilişkiyi yansıtması, bir bütün halinde anlamlı olması ve otokorelasyon problemine yer vermemesi ise ifade edilmesi gereken bir başka hususu yansıtmaktadır. İlâveten, modelde yer alan hata düzeltme mekanizmasına ait katsayının negatif

ve istatistiki bakımdan anlamlı olması, kısa dönemde ekonomik özgürlük bazında ortaya çıkabilecek olan makroekonomik dengesizliklerin uzun dönemde düzeltilebileceğini ifade etmektedir.

Sonuç

Çalışmada; 50'si gelişmiş, 71'i gelişmekte olan ve 23'ü ise az gelişmiş olmak üzere toplam 144 ülkede 1995-2012 dönemi için ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri panel veri analizleri yardımıyla incelenmiştir.

Panel veri analizleri kapsamında çeşitli birim kök testleriyle değişkenlere ait durağanlık bilgileri elde edilmeye çalışılmış ve model kapsamında dikkate alınan değişkenlerin bir kısmının seviye ve diğer bir kısmının ise birinci fark değerlerinde durağan çıktığı gözlenmiştir. Buna karşın, analizlerde kullanılan değişkenler Hadri Z İstatistiği'ne göre ise birinci fark değerlerinde birim kökten arındırılmışlardır. Birim kök analizlerinden sonra, değişkenler arasında uzun dönemli ilişkilerin varlığını ortaya koyabilmek adına Pedroni ve Kao eşbütünlük testleri yapılmış ve de-

ğişkenler arasında uzun dönemli ilişkilerin varlığı ortaya konmuştur. Eşbütünleşme testini takiben Granger nedensellik sınaması uygulanmış ve analiz bulguları KBGSYİH ile EÖ, TÖ, MÖ, PÖ ve YÖ arasında tek yönlü; KBGSYİH ile İYÖ, KH, FÖ, MH ve YK değişkenleri arasında ise çift yönlü nedensellik ilişkilerinin varlığını göstermiştir. Ortaya çıkan etkilerin büyüklüğünü belirleyebilmek amacıyla sabit ve tesadüfi etkili modellerden yararlanılmış ve Hausman testi doğrultusunda sabit etkili modelin optimum sonuçlar verdiği görülmüştür. Analiz sonuçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde yüksek oranlı iktisadi özgürlük düzeylerinin, iç ve dış ticarete yüksek oranlı liberalizasyonun, piyasa mekanizmasının etkin işlerliğini sağlayan düşük vergi oranlarının, güçlü paraya ulaşabilme ve bununla ihtiyaçları karşılayabilme yeteneğinin ve yerli ve yabancı yatırımcılara sağlanan yatırım yapabilme özgürlüklerinin iktisadi büyüme süreci üzerinde pozitif yönlü etkiler yarattığı söylenebilir. İfade edilen unsurlar yardımıyla sağlanan üretim ve talep artışları, ticaret hacminin yükselmesi, reel piyasaların yükselen bir ivme kazanması, devletin piyasalar üzerindeki hükümlerlik gücünün azalarak özel sektör yatırımlarının ve buna bağlı olarak da istihdam düzeyinin artması, güçlü paraya ulaşabilmesi ile sağlanan tasarruf kapasitesinin ve yatırım düzeyinin yükselmesi sonucunda görünmez el mekanizmasının optimum şekilde işlemesi sağlanmakta ve büyüme dinamizmine büyük bir ivme kazandırılmaktadır. Bunun yanı sıra, reel piyasalara bireysel olarak giriş serbestisinin söz konusu olması, finansal piyasalar üzerindeki sınırların kaldırılması, piyasa mekanizmasının etkin işleyişini sağlayan düşük vergi oranları, özel sektörün nispeten daha fazla egemenliği altında bulunan serbest pazar sistemi, mülkiyet haklarının güvence altına alınması ve piyasaların etkin işleyişini bozan yolsuzlukların önlenmesi ulusal hasılayı önemli bir şekilde etkilemekte ve milli gelirin artmasına bağlı olarak da özgürlükçü yapılanmalar dinamizm kazanarak serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecini hızlandırmaktadır. Söz konusu bu olgular ülkeye giriş yapan yabancı sermaye düzeyini artırmakta, yetersiz kalabilen yurtiçi tasarruf düzeyi desteklenmekte, portföy yatırımlarının ev sahibi ülkeye yönelmesi ile birlikte finansal sistemin derinliği ve etkinliği artmakta, yerli ve yabancı yatırımların artmasına bağlı olarak sermaye kapasitesi yükselmekte, istihdam hacmi genişlemekte, mülkiyet haklarının korunması ile birlikte reel piyasa faaliyetleri artmakta, yolsuzlukların büyük oranda engellenmesine bağlı olarak iktisadi büyümenin hızlanması sonucunda

gelir dağılımı nispeten daha adil olmakta, kişi başına düşen gelir miktarı yükselmekte, bu durum yolsuzluk oranlarındaki azalmayı güçlendirici bir etki yaratmakta ve sonuç olarak da pozitif bir döngü ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

- Alston, P. (1990). U.S. Ratification of the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: The Need for an Entirely New Strategy. *The American Journal of International Law*, 84(2), 365-393.
- Ashby, N. J., Sobel, R. S. (2008). Income Inequality and Economic Freedom in the U.S. States. *Public Choice*, 134(3-4), 329-346.
- Ayal, E. B., Karras, G. (1998). Components of Economic Freedom and Growth: An Empirical Study. *Journal of Developing Areas*, 32(3), 327-338.
- Azman-Saini, W. N. W., Baharumshah, A. Z., Law, S. H. (2010). Foreign Direct Investment, Economic Freedom and Economic Growth: International Evidence. *Economic Modelling*, 27(5), 1079-1089.
- Barro, R. J. (2001). Human Capital and Growth. *The American Economic Review*, 91(2), 12-17.
- Barzel, Y. (2002). *A Theory of the State: Economic Rights, Legal Rights and the Scope of the State*. UK: Cambridge University.
- Bengoa, M., Sanchez-Robles, B. (2003). Foreign Direct Investment, Economic Freedom and Growth: New Evidence from Latin America. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 529-545.
- Berggren, N. (1999). Economic Freedom and Equality: Friends or Foes?. *Public Choice*, 100(3-4), 203-223.
- Beşkaya, A., M., Ömer (2009). Ekonomik Özgürlükler ve Demokrasi ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkinin Zaman Serileri ile Analizi: Türkiye Örneği. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 47-76.
- Carlsson, F., Lundström, S. (2001). Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects. *Public Choice*, 112(3-4), 335-344.
- Charemza, W. W., Deadman, D. F. (1993). *New Directions in Econometric Practice*, UK: Edward Elgar.

- Daintith, T. (2004). Constitutional Protection of Economic Rights. *International Journal of Constitutional Law*, 2(1), 56-90.
- De Vanssay, X., Spindler, Z. A. (1994). Freedom and Growth: Do Constitutions Matter?. *Public Choice*, 78(3-4), 359-372.
- Dursun, İ. (2002). *Ekonomik Özgürlükler-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teorik ve Uygulamalı Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Friedman, M. (2002). Economic Freedom Behind the Scenes. J. Gwartney, R. Lawson, C. Edwards, W. Park, V. Rugy ve S. Wagh (Ed.), *Economic Freedom of the World: 2002 Annual Report* içinde (s. xvii-xxi). Vancouver: The Fraser Institute.
- Gorga, C. (1999). Toward the Definition of Economic Rights. *Journal of Markets & Morality*, 2(19), 88-101.
- Gounder, R. (2002). Political and Economic Freedom, Fiscal Policy and Growth Nexus: Some Empirical Results for Fiji. *Contemporary Economic Policy*, 20(3), 234-245.
- Granger, C. W. J. (1964). *Spectral Analysis of Economic Time Series*. New Jersey: Princeton University.
- Granger, C. W. J. (1969). Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Methods. *Econometrica*, 37(3), 424-438.
- Gwartney, J., Lawson, R., Park, W., Skipton, C. (2001). *Economic Freedom of the World: 2001 Annual Report*. Vancouver: The Fraser Institute.
- Gwartney, J., Holcombe, R. G., Lawson, R. A. (2004). Economic Freedom, Institutional Quality and Cross-Country Differences in Income and Growth. *Cato Journal*, 24(3), 205-233.
- Haan, J., Sturm, J. E. (2000). On the Relationship Between Economic Freedom and Economic Growth. *European Journal of Political Economy*, 16(2), 215-241.
- Hamilton, J. D. (1994). *Time Series Analysis*. New Jersey: Princeton University.
- Hausman, J. A., Taylor, W. E. (1981). Panel Data and Unobservable Individual Effects. *Econometrica*, 49(6), 1377-1398.
- Heckelman, J. C., Knack, S. (2009). Aid, Economic Freedom and Growth. *Contemporary Economic Policy*, 27(1), 46-53.
- Henry, P. B. (2003). Capital-Account Liberalization, the Cast of Capital, and Economic Growth. *The American Economic Review*, 93(2), 91-96.
- Heritage Foundation (2012). http://www.heritage.org/index/book/chapter_1, Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2012.
- Islam, S. (1996). Economic Freedom, Per Capita Income and Economic Growth. *Applied Economics Letters*, 3(9), 595-597.
- Ismail, N. (2010). Income Inequality, Economic Freedom and Economic Growth. *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, 25, 144-157.
- Johnson, B. T. (1999). Comparing Economic Freedom and Political Freedom. Bryan T. Johnson, Kim R. Homes ve Melanie Kirkpatrick (Ed.), *1999 Index of Economic Freedom* içinde (s. 29-34). Washington: The Heritage Foundation and Dow Jones Company.
- Jones, C. (1998). *Introduction to Economic Growth*. New York: W. W. Norton & Company Inc.
- Judge, G. G. (1985). *The Theory and Practice of Econometrics*. Second Edition. USA: Wiley.
- Justesen, M. K. (2008). The Effect of Economic Freedom on Growth Revisited: New Evidence on Causality from a Panel of Countries 1970-1999. *European Journal of Political Economy*, 24(3), 642-660.
- Kao, C. (1999). Spurious Regression and Residual-Based Tests for Cointegration in Panel Data. *Journal of Econometrics*, 90(1), 1-44.
- Kaya, V., Yılmaz, Ö. (2006). Bölgesel Enflasyon Bölgesel Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Zaman Serisi ve Panel Veri Analizleri. *İktisat İşletme ve Finans*, 21(247), 62-78.
- Kutlar, A. (2007). *Ekonometriye Giriş*. 1. Baskı. Ankara: Nobel.
- Lau, E., Chye, X. H., Choong, C. K. (2011). Energy-Growth Causality: Asian Countries Revisited. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 1(4), 140-149.

- Lee, C. C. (2005). Energy Consumption and GDP in Developing Countries: A Cointegrated Panel Analysis. *Energy Economics*, 27(3), 415-427.
- Luintel, K. B., Khan, M. (1999). A Quantative Reassessment of the Finance-Growth Nexus: Evidence from a Multivariate VAR. *Journal of Development Economics*, 60(2), 381-405.
- Mahmood, K., Azid, T., Chaudhry, I. S., Faridi, M. Z. (2010). Impact of Economic Freedom on Economic Growth: The Case of Some Selected SAARC Member Countries. *International Research Journal of Finance and Economics*, 52, 7-16.
- Mahmood, K., Azid, T. (2011). Economic Freedom Verses Economic Growth: Cross Countries Analysis in the form of ARDL Approach. *Asian Economic and Financial Review*, 1(1), 14-25.
- Orend, B. (2006). Justifying Socioeconomic Right. Rhoda E. H. Hessman ve Claude E. Welch (Ed.), *Economic Rights in Canada and the United States* içinde (s. 25-40). USA: University of Pennsylvania.
- Patry, W. (2009). *Moral Panics and the Copyright Wars*. New York: Oxford University.
- Pedroni, P. (1999). Critical Values for Cointegration Tests in Heterogeneous Panels with Multiple Regressors. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61(S1), 653-670.
- Pourshahabi, F., Mahmoudinia, D., Soderjani, E. S. (2011). FDI, Human Capital, Economic Freedom and Growth in OECD Countries. *Research Journal of International Studies*, 19, 71-81.
- Rabushka, A. (1999). Philosophical Aspects of Economic Freedom. Walter Block ve James C. W. Ahikpor (Ed.), *Economic Freedom: Toward a Theory of Measurement* içinde (s. 23-56). Vancouver: The Fraser Institute.
- Santhirasegaram, S. (2007). The Impact of Democratic and Economic Freedom on Economic Growth in Developing Countries: Pooled Cross Country Data Evidence. *Journal of Applied Sciences*, 7(11), 1484-1489.
- Sarıbaşı, H. (2009). Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 46(538), 7-16.
- Schumpeter, J. A. (1911). *The Theory of Economic Development*. USA: Harvard University.
- Schwartz, H. (1992). Economic and Social Rights. *American University Journal of International Law and Policy*, 8(2-3), 551-566.
- Scully, G. W. (2002). Economic Freedom, Government Policy and the Trade-Off Between Equity and Economic Growth. *Public Choice*, 113(1-2), 77-96.
- Siegen, B. H. (1992). Constitutional Protection of Property and Economic Rights. *San Diego Law Review*, 29(2), 161-174.
- Srinivasan, T. N. (1999). Trade Orientation, Trade Liberalization and Economic Growth. Gary Saxonhouse ve T. N. Srinivasan (Ed.), *Development Duality and the International Economic Regime: Essays in Honor of Gustav Ranis* içinde (s. 155-196). USA: The University of Michigan.
- Sturm, J. E., Leertouwer, E., Haan, J. (2002). Which Economic Freedoms Contribute to Growth? A Comment. *Kyklos*, 55(3), 403-416.
- Uysal, D. (2004). *Türkiye'de Piyasa Ekonomisi ve Ekonomik Özgürlükler*. Konya: Çizgi.
- Weede, E. (2006). Economic Freedom and Development: New Calculations and Interpretations. *Cato Journal*, 26(3), 511-524.
- Wooldridge, J. M. (2009). *Introductory Econometrics: A Modern Approach*. Fourth Edition. USA: Cengage.
- Yenipazarlı, A. (2009). *Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Zaman Serisi Analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Ek. Çalışma Kapsamına Dahil Edilen Ülkeler

Gelişmiş Ülkeler

Avustralya, Avusturya, Bahamalar, Bahreyn, Barbados, Belçika, Brezilya, Kanada, Şili, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Hong-Kong, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Kuveyt, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Umman, Polonya, Portekiz, Rusya, Suudi Arabistan, Singapur, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Tayvan, Trinidad ve Tobago, Birleşik Arap Emirlikleri, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Uruguay

Gelişmekte Olan Ülkeler

Arnavutluk, Cezayir, Angola, Arjantin, Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Belize, Bolivya, Botswana, Bulgaristan, Kamerun, Cape Verde, Çin, Kolombiya, Kongo Cumhuriyeti, Kosta Rika, Fildişi Sahilleri, Cibuti, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Mısır, El Salvador, Fiji, Gabon, Gürcistan, Gana, Guatemala, Guyana, Honduras, Hindistan, Endonezya, İran, Irak, Jamaika, Ürdün, Laos, Lübnan, Lesotho, Libya, Malezya, Mauritanya, Meksika, Moldova, Moğolistan, Fas, Namibya, Nikaragua, Pakistan, Panama, Papua Yeni Gine, Paraguay, Peru, Filipinler, Romanya, Samoa, Senegal, Güney Afrika, Sri Lanka, Sudan, Surinam, Svaziland, Tayland, Tunus, Türkiye, Ukrayna, Venezuela, Vietnam, Yemen, Zambiya

Az gelişmiş Ülkeler

Bangladeş, Benin, Burkina Faso, Burundi, Kamboçya, Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Etiyopya, Gambia, Gine, Haiti, Kenya, Madagaskar, Malavi, Mali, Mozambik, Nepal, Nijer, Ruanda, Sierra Leone, Tanzanya, Uganda, Zimbabve

Ülkelerin gelişmişlik kategorileri belirlenirken Dünya Bankası tarafından hazırlanan *Atlas Metodu* kriteri dikkate alınmıştır. Bu kritere göre, 2011 yılındaki kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'sı 1.025\$ ve daha az olan ülkeler az gelişmiş, 1.026\$-12.475\$ olan ülkeler gelişmekte olan ve 12.476\$ ve daha fazla olanlar ise gelişmiş ülkeler şeklinde kategorize edilmiştir

Belli bir t dönemi için Atlas Değişim Faktörü aşağıdaki eşitlik yardımıyla hesaplanmaktadır

$$e_t^* = \frac{1}{3} \left[e_{t-2} \left(\frac{P_t}{P_{t-2}} / \frac{P_t^{SS}}{P_{t-2}^{SS}} \right) + e_{t-1} \left(\frac{P_t}{P_{t-1}} / \frac{P_t^{SS}}{P_{t-1}^{SS}} \right) + e_t \right]$$

t dönemi için Amerikan doları bazında kişi başına düşen GSMH ise, $Y_t^s = (Y_t/N_t)/e_t^*$ formülü yardımıyla hesaplanmaktadır. Bu eşitliklerde yer alan e_t^* , t dönemi için Atlas Değişim Faktörü'nü; e_t , t dönemi için yıllık ortalama dolar kurunu; P_t , t dönemi için GSYİH deflatörünü; P_t^{SS} , t dönemi için Amerikan doları cinsinden SDR deflatörünü; Y_t^s , t dönemi için Amerikan doları bazında kişi başına düşen Atlas GSMH düzeyini; Y_t , t dönemi için yerel para birimi bazında cari GSMH düzeyini ve N_t ise t döneminde yıl ortasındaki nüfusu göstermektedir